



UNIUNEA EUROPEANĂ



Fondul Social European
POSDRU 2007-2013



Instrumente Structurale
2007-2013



MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU



ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: **“Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”**

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/136077

Raport științific de cercetare doctorală

**Tutore îndrumător:
Dr. Napoleon POP**

**Doctorand:
Gabriela MIHAIOVICI**

București, 2015



UNIUNEA EUROPEANĂ



Fondul Social European
POSDRU 2007-2013



Instrumente Structurale
2007-2013



MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

OIPOSDRU



ACADEMIA ROMÂNĂ

Cultura bancară: cercetare, sincronizare europeană și percepție publică

**Tutore îndrumător:
Dr. Napoleon POP**

**Doctorand:
Gabriela MIHAIOVICI**

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cultura română și modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

București, 2015

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CAPITOLUL 1: Cultura bancară și cercetarea științifică.	
Conceptul de bancă centrală, pilon al culturii bancare	10
1.1. Perspectivă istorică și aspecte de modernitate europeană	11
1.2. Obiectiv primar unic, obiective secundare și funcții	19
1.3. Independența băncii centrale - de ce este încă necesară și în secolul 21.....	22
1.4. Europeanizarea băncii centrale-imitație și sincronizare europeană.....	24
CAPITOLUL 2: Cultura bancară și percepția publică	33
2.1. Credibilitatea băncii centrale.....	34
2.2. Cum gestionează banca centrală expectațiile publice.....	37
2.3. Percepția publică despre răspunderea colectivă a băncii centrale	41
2.4. Îmbunătățirea percepției publice; rolul factorului cultural și educațional.....	44
CAPITOLUL 3: Cultura bancară și sincronizarea europeană.	
Studiu de caz: Pregătirea instituțională pentru adoptarea euro în România – proiect național de sincronizare europeană	48
3.1. Adoptarea monedei euro – implicații asupra culturii instituționale bancare.....	49
3.2. Planificare și reconstrucție instituțională – sincronizarea angajamentului politic.....	54
3.3. Coordonarea prin colaborare instituțională - sincronizarea între instituții și actorii politici, ca mod de implementare a consensului politic.....	59
3.4. Asumarea și distribuirea răspunderii instituționale; rolul instituțional al Băncii Naționale a României	62
CONCLUZII	68
BIBLIOGRAFIE	71

REZUMAT

La 1 ianuarie 2007 România a aderat la Uniunea Europeană (UE). Aderarea la UE a însemnat nu numai o schimbare de statut juridic, prin trecerea de la stat-națiune la stat membru - cu consecințe politice și geopolitice, economice, financiare, sociale și culturale - ci, concomitent, o schimbare de abordare a procesului de integrare în UE. Dacă până la aderare, UE era o năzuință, după aderare, UE a devenit o certitudine care se cerea asumată nu numai cu drepturile, dar și cu responsabilitățile aferente. Pentru instituțiile europene continuarea integrării depline în UE reprezintă cea mai mare responsabilitate a unui stat membru (SM) pentru că, aderarea nu este doar o problemă de natură politică și economică, ci și o problemă de afinitate culturală, de formare a unui spirit european, care să responsabilizeze în direcția europenizării, fără a ignora specificul național și tradițional. În anii ce au urmat aderării, afinitatea culturală a României pentru UE a căpătat noi dimensiuni și s-a extins în toate domeniile de activitate.

Spiritul european se formează, în opinia noastră, ca o rezultată a mai multor influențe și afinități juridice, economice, sociale, politice și, nu în cele din urmă, culturale, propagate pe cel puțin trei canale care conlucrează în mod sinergic: (i) canalul legislativ, obligatoriu pentru transpunerea, armonizarea, sincronizarea și implementarea în legislația națională a tuturor prevederilor, reglementărilor și normelor juridice europene specifice politicilor și instrumentelor din sectorul respectiv, (ii) canalul instituțional, primul „punct de întâlnire”, dintre cetățeni și autorități (naționale și europene) și, (iii) canalul cultural, prin care se exprimă și se manifestă așteptările cetățenilor din SM de a converge către un set de valori europene care, în final, definesc spiritul european.

În cazul României, considerăm că domeniul financiar-bancar (banca centrală și băncile comerciale) a consemnat cel mai avansat proces de europenizare, nu numai datorită deschiderii timpurii către Europa, încă din primii ani de după 1989, cât, mai ales, datorită vitezei rapide de sincronizare europeană înregistrată în perioada de pre-aderare. Primele semne de europenizare au fost vizibile la nivelul componentei instituționale a sectorului financiar-bancar național și, s-au concretizat sub forma unui set de reguli care transpun, armonizează și sincronizează politicile și instrumentele europene specifice sectorului bancar, principiile de organizare și conducere, de comportament și de strategie (The Deloitte Bank Survey, 2013, p. 4). Nu a fost un simplu transfer de cultură instituțională, ci mai mult decât atât: o redefinire a culturii instituționale sub

impulsul sincronizării cu noul context european, în care banca centrală și-a consolidat rolul de pilon al culturii instituționale naționale. Renașterea și reconsolidarea culturii bancare românești este, așadar, un proces gradual, de lungă durată, marcat definitiv de amprenta europenizării. Dar, cum a schimbat acest nou tip de cultura instituțională raportul dintre banca centrală și ceilalți actori de pe scena politică și economică din România? Cum a evoluat Banca Națională a României (BNR) ca instituție reper pentru societatea românească, care este percepția publică despre BNR și de ce este important ca BNR să continue procesul de adâncire a integrării europene? – acestea sunt câteva dintre întrebările la care răspunde Raportul Științific de cercetare doctorală cu titlul „Cultura bancară: cercetare, sincronizare europeană și percepție publică” (pe scurt, Raport de cercetare).

Metodologia cercetării științifice utilizată în acest raport abordează conceptul de europenizare și de modernizare a culturii bancare în mod gradual, de la imitare, adaptare, sincronizare și percepție publică și, într-o manieră multidisciplinară, bazată pe considerente istorice, economice, sociale și culturale; astfel, sunt combinate elemente ale „teoriei sincronismului”, dezvoltată de Eugen Lovinescu (1881-1943) la începutul secolului 20, potrivit căreia modernizarea României este rezultatul implementării și adaptării la contextul național a ceea ce era mai bun în Occident¹ (Simion, 1996; Bădescu, 2003), cu patru ipoteze de lucru, cu scopul de a delimita sfera metodologică a lucrării:

Ipoteza de lucru de tip instituțional este necesară pentru asigurarea coerenței textului lucrării. Raportul de cercetare se referă la cultura bancară, în mod generic, dar subiectul de bază în jurul căruia gravitează cercetarea științifică este cultura băncii centrale definită de conceptul de bancă centrală națională (BCN) membră a Sistemului European al Băncilor Centrale (SEBC), cum este și cazul BNR; în literatura academică de specialitate BCN este identificată cu un model de bancă centrală conservatoare de tip Rogoff (Rogoff, 1985), cu următoarele caracteristici: *obiectiv unic (stabilitatea prețurilor), *principii de independență (financiară, operațională, personală și instituțională), *obiective secundare și *atribuții clar definite și garantate de Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene (TFUE), Statutul SEBC și legislația aferentă.

Ipoteza de lucru de tip temporal este necesară pentru a conferi cercetării o perspectivă pe termen lung și o localizare în spațiu. Băncile centrale de astăzi sunt, în mare măsură, diferite de cele de acum 100 de ani; dar, cunoașterea viziunii istorice poate explica mai bine contextul anumitor evoluții - „studiul istoriei nu constituie un manual cu instrucțiuni care să poată fi aplicate imediat; istoria ne învață prin analogii” (Kissinger, 2010, p. 24). Intenția Raportului de

¹ Analizând contextul politic și cultural al civilizației românești, Lovinescu opinează că modernizarea românească a început atunci când societatea românească a întors spatele inerției orientale și, preluând formele occidentale, și-a creat premisele unei identități proprii. Așa numitul fenomen al formelor fără fond îl distanțează de Titu Maiorescu pentru că Lovinescu a considerat că formele pot să-și creeze, uneori, fondul

cercetare este de a se focaliza pe aspectele de modernitate ale secolului 20 și ale începutului de secolul 21 care au marcat domeniul de activitate al băncilor centrale și al BNR, în particular, fără însă a ignora reperatele de bază din evoluția istorică a băncilor centrale.

Ipoteza de lucru de tip funcțional este necesară pentru a sublinia caracteristica unitară de sistem integrat în care își desfășoară activitatea în prezent banca centrală; utilizăm teoria tehnologiei informaționale și teoria managementului în care conceptul de sistemul integrat se definește ca o entitate „compusă din toate sub-sistemele și procesele unei organizații adunate într-un cadru complet, care permite sinergia acestora și funcționarea ca o singură unitate cu obiective comune și, în care fiecare funcție este subordonată atingerii obiectivului final” (Gilkey, 1960, p. 60). Am ales acest tip de abordare de sistem integrat pentru a facilita analiza legăturii dintre obiectivele și funcțiile specifice unei bănci centrale.

Ipoteza de lucru de tip contextual este necesară pentru a evidenția importanța afinității culturale pentru europenizarea băncilor centrale naționale. Europenizarea este un proces care, la nivelul sistemului bancar din România, se desfășoară într-o dinamică continuă, la viteze multiple: a început odată cu aderarea la UE, s-a temperat ușor după aderare, dar și-a reluat ritmul crescător odată cu implicarea în negocierile pentru reforma UE. Ceea ce a rămas ca stare permanentă este preocuparea pentru transpunerea, armonizarea și sincronizarea cu legislația, cu bunele practici și cu normele și standardele europene, adică ceea ce asigură adâncirea europenizării culturii bancare românești. Pornim de la premisa metodologică enunțată mai sus că formarea spiritului european este o consecință a unei succesiuni de ciocniri și contopiri de culturi naționale care nu conferă proeminență unei culturi asupra altei culturi sau care nu propune realizarea unei culturi europene unice. Acest nou context european, noul „spirit al veacului” („saeculum”) din teoria modernismului lovinescian, generează o tendință de omogenizare și, mai apoi, un proces de sincronizare în pas cu evoluția culturii europene și într-o strânsă interdependență cu celelalte culturi naționale, din care, în final, rezultă un ansamblu unitar de trăsături materiale și spirituale specifice unei culturi instituționale integrate. Omogenizarea, respectiv, sincronizarea se realizează în mod gradual: începe cu o fază de adoptare prin imitație a formelor culturii europene² și continuă cu găsirea propriei identități. Preluăm această idee din teoria modernistă a lui Lovinescu în sensul acceptării unui schimb de valori care încurajează noutatea și modernitatea în cultura bancară românească, dar nu în sens de imitație servilă, ci de adaptare, sincronizare și, integrare deplină a sistemului bancar românesc în formulele sale instituționale cele mai emancipate: SEBC și Eurosistemul, odată cu adoptarea monedei unice.

² preluarea principiului imitației și a inovației rezultat din interacțiunea psihologică între indivizi dezvoltat de psihologul și sociologul francez Jean-Gabriel de Tarde

Pornind de la acest cadru metodologic, **obiectivul principal** al Raportului de cercetare este analiza științifică a implicațiilor „spiritului veacului” asupra evoluției culturii instituționale a băncii centrale în relația cu publicul. Pentru atingerea acestui obiectiv am structurat lucrarea pe trei capitole, fiecare capitol având **obiective complementare** distincte, după cum urmează:

Capitolul 1 delimitează domeniul cercetării științifice la conceptul de bancă centrală și analizează evoluția acestuia în timp, inclusiv evoluția procesului de europenizare și implicațiile asupra culturii instituționale a băncii centrale: cât și cum este imitație și sincronizare. Obiectivul capitolului este evidențierea importanței cunoașterii conceptuale și istorice a celui mai important reper al culturii instituționale bancare care este banca centrală, precum și analiza câtorva dintre efectele vitale ale procesului de europenizare asupra politicilor europene, asupra politicilor băncii centrale și asupra construcției și culturii instituționale a băncii centrale: independența și mandatul unei băncii centrale dintr-un SM al UE. Rezultatul cercetării conduce către ideea că actualul context european a sporit complexitatea conceptului de bancă centrală precum și presiunea exercitată asupra bancherilor centrali de a se ajusta și adapta la noile realități.

Capitolul 2 prezintă contribuția personală a autorului la domeniul cercetării științifice, având ca element de originalitate propunerea de reinterpretare a manierei în care o bancă centrală din afara zonei euro gestionează relația cu publicul. Obiectivul acestui capitol este de a conduce analiza din două perspective - exercitarea funcției publice de către banca centrală și, percepția publică despre banca centrală-, cuantificabile cu același instrument: gradul de credibilitate. Rezultatele cercetării conduc către ideea că, credibilitatea se referă la atât la percepție cât și la expectații, respectiv la calitatea mesajului băncii centrale („ceea ce zice banca centrală este și ceea ce face/sau ceea ce nu face” (Blinder, 1999, p. 4) – aspecte discutate în prima parte. Pentru partea a doua am ales să abordăm unul din cele mai importante atribute ale credibilității - competența factorului uman: competența decidenților băncii centrale (asumarea răspunderii colective pentru actul decizional), dar și competența cu care servim banca centrală.

Capitolul 3, și ultimul, abordează un studiu de caz referitor la percepția publică despre implicarea BNR în implementarea, la nivel național, a celui mai mare proiect european de după aderarea la UE: pregătirea pentru adoptarea euro. Obiectivele studiului de caz sunt detaliate la nivel de fiecare fază a procesului instituțional de inițiere a pregătirii pentru trecerea României la euro, rezultatele cercetării sunt perceptibile sub forma unor sugestii pragmatice, iar rolul BNR este analizat în funcție de constrângerile juridice date de legislația națională și cea europeană.

Concluzia principală a Raportului de cercetare este următoarea: europenizarea este mai mult decât o UE-izare pentru că are o sferă de referință mult mai largă; în domeniul financiar-bancar, banca centrală este, concomitent, pilonul central instituțional în jurul căruia gravitează

celelalte instituții financiar-bancare dar și, principalul element care poate genera o cultură a stabilității și a credibilității pe termen lung. De aceea Raportul de cercetare sugerează abordarea europeanizării și, deci, a modernizării culturii bancare românești, într-o viziune completă: ca spirit, ca viziune și ca proces de lungă durată.